

Emanuel Cășvean

Elemente ale misticii germane reflectate în opera omiletică a lui Meister Eckhart

Elements of German mysticism reflected in the homiletic writings of Maieser Echart

Pr. drd. Emanuel Cășvean

The article presents the principal aspects of the life and activity of the great German mystic, Meister Eckhart. The principal terms of his mystique are analyzed and explained. The author also presents the historical context of Meister Eckhart's life, activity and main points of his life. As research material, the author used Meister Eckhart's preaches and the literature dedicated to this theme.

Key words: Renan mystique, theology, Catholic church.

O personalitate aparte ce și-a pus amprenta asupra teologiei și filosofiei medievale, fiind considerat *făuritorul misticii germane*¹ a fost cu certitudine universitarul și predicatorul² de înaltă ținută Meister Echart, ale cărui scrieri resimt *inspirația unitară și armonioasă a celor două lumi medievale*³.

Dincolo de activitatea academică în cadrul căreia se întrepătrund teologia cu filosofia⁴, opera sa subsumează și o serie de omilii de o profundă frumusețe și de valoare exegetică, în cadrul cărora se regăsesc și elemente ale misticii apusene, expuse și aprofundate de cărturarul german.

Înainte de a vorbi însă despre activitatea sa în plan omiletic, efectuată în chip onstant și susținut de pe înălțimile amvonului, se cuvine, ca o chestiune preliminară, să definim termenul cheie cu care vom opera în cadrul lucrării de față, acela de *mistică*.

Aceasta, după cum o definește *Dicționarul Explicativ al Limbii Române*, reprezintă un element deosebit de important al religiozității și spiritualității, putând fi definită astfel:

*Doctrină și practică religioasă care tinde prin asceză, meditație etc să determine un contact direct sau o comuniune între om și divinitate; misticism. Irațional sau inexplicabil pe cale rațională*⁵.

Termenul se relaționează astfel cu latura nevăzută a spiritualității, ceea ce explică conotațiile de *ascuns și secret*⁶ pe care anumiți analiști ai semanticii lui

¹ Ioan Gh. Savin, *Mistica apuseană*, ed. îngrijită de Antonie Plămădeală, Tiparul Tipografiei Eparhiale, Sibiu, 1996, p. 105.

² Sebastian Maxim, „Eckhart sau mistica predicării”, în vol. *Cetățuia din suflet, predici germane*, Editura Polirom, Iași, 2003, p. 8.

³ *Ibidem*, p. 8.

⁴ *Ibidem*, p. 8.

⁵ Academia Română, Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan”, *Dicționarul Explicativ al Limbii Române (DEX)*, Ediția a II-a, Editura Univers Enciclopedic, București, 1996, s. v. „mistică”.

„Elements of German mysticism reflected in the homiletic writings of Maieser Echart”, *Astra Salvensis*, 2, p. 85-89

il conferă atunci când se opresc asupra înțeleșurilor sale. El pune accent de asemenea pe lucrurile ce depășesc rațiunea, capacitatea umană de înțelegere, o suspendă sau o ignoră de-a dreptul⁷.

De altfel, el denușește un fenomen complex și implică valențe multiple, exprimându-se în forme diverse, după cum remarcă unii autori care analizează aplicarea ei la personajul asupra căruia ne vom opri:

Acest element primar, simplu și pretutindeni identic în fondul său, se exprimă în forme diverse, după mediul în care apare și după calitatea spirituală a individului⁸.

Deosebit de importantă pentru mistică este așadar dimensiunea ipostaziată de către fiecare subiect în parte, ce presupune atât o intrinsecitate a acesteia în calitatea sa de comportament sau sumă de comportamente ce definesc o stare a individului, cât și statutul ei de modelator al personalității și de furnizor de experiențe spirituale de înaltă ținută și profunzime.

Din punct de vedere istoric, marile sisteme religios morale, marile religii au dezvoltat cu au fiecare o doctrină mistică a lor și o mistică practică, însă în mod cert, ea s-a legat în ultimele două milenii, cu precădere de creștinism, care a recalibrat sensurile ei și i-a conferit o nouă dimensiune prin poziționarea în plan central în cadrul lui, prin elemente precum mistică isihastă în Răsărit⁹, monahismul¹⁰, cea specifică diferitelor ordine monahale în apus sau prin alte elemente ce țin apodictic de experiența cunoașterii lui Dumnezeu¹¹ și

⁶ ***, *Dictionnaire de spiritualité ascétique et mystique doctrine et histoire*, Tome III, „Dubert – Duvergier de Haurane”, Beauchesne, Paris, 1967, col. 1893.

⁷ *Mistica în sens propriu, are aceasta în comun cu „mistica” în folosirea curentă a termenului, faptul că pune accent pe elementul irațional mai mult decât pe aspectele sociale, morale sau dogmatice ale religiei.* Jeanne Ancelet-Hustace, „Mistica germană înainte de Meister Eckhart”, traducere Monica Jităreanu, în vol. *Meister Eckhart și mistica renană*, Editura Univers Enciclopedic, București, 1997, p. 7.

⁸ *Ibidem*, p. 7.

⁹ Cf. Jean-Claude Larchet, *Terapeutică Bolilor Spirituale*, traducere Manuela Bojin, Editura Sophia, București, 2001, p. 315.

¹⁰ Cf. Cristian Sibișan, „Another way of being: Monasticism”, în rev. *Altarul Reîntregirii*, Serie nouă, Anul XVI, nr. 2, mai-august, Alba-Iulia, 2011, p. 49.

¹¹ Care pot fi chiar și rânduieli de natură exterioară, precum rânduieli ce circumscriu buna desfășurare a vieții spirituale în anumite sectoare cu ecou extrinsec. Bunăoară, despre monahism, atât scrierile de spiritualitate ce țin de împărtășirea experienței unor părinți mai înaintași, adică de paternitatea duhovnicească (Ex. ***, *Patericul*, Editura Episcopiei Ortodoxe de Alba-Iulia, Alba-Iulia, 1990; Cuviosul Pahomie cel Mare, *Regulile monahale*, traducere Nicolae Tănase, col. *Calea asceților*, vol. 1, Editura Credința Strămoșească, București, 2001, Zaharia Zaharou, *Merinde pentru monahi*, col. *Crinii*, țarinii, vol. 1, Editura Nicodim Caligraful, Putna, 2012, colecția filocalică, prin volume precum: ***, *Filocalia sau culegere din Sfinții Părinți care arată cum se poate omul curăți, lumina și desăvârși*, vol. 1, traducere Dumitru Stăniloae, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 2008; ***, *Filocalia sau culegere din Sfinții Părinți care arată cum se poate omul curăți, lumina și desăvârși*, vol. 1, traducere Dumitru Stăniloae, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 2008; ***, *Filocalia sau culegere din Sfinții Părinți care arată cum se poate omul curăți, lumina*

de evoluția individuală sau colectivă în plan spiitual a adeptilor săi, în scopul îndumnezeirii¹².

În apus, teologia scolastică și-a însușit dominația și asupra misticii, care s-a manifestat cu precădere în spațiul francez sau italian. În acest context, activitatea lui Meister Eckhart în ogorul ei, desfășurată în spațiul german, unde acesta devine un adevărat întemeietor al ei¹³, este una cât se poate de salutară, înscriindu-se cu cinste în încercările de exprimare scrisă a elementelor metafizice sau iraționale ce însoșesc experiența urcușului și a experienței cunoașterii și contemplării divinității.

În această cheie a căutărilor metafizice, linia filosofică pe care misticul o abordează e una extrem de fertilă deoarece ce el se axează pe o delimitare epistemologică a căutării prin intermediul misterului, al tainei care in opinia unor teologi răsăriteni determină scopul de a clarifica mai mult decât de a codifica demersul căutarilor. Contextul istoric in care a activat Eckhart era profund impregnat de teologia neoplatonica a Sfântului Augustin însă simultan avea loc un simptom de osmoză vis-a-vis de pătrunderea lui Aristotel în Occident care intra în conflict dogmatic cu Occidentul care la rândul lui își revenea din efectele schismelor ce ocupau bisericile și raporturile politice statale¹⁴. Altminteri, infuziile ideologice parvenite fie din aceste surse fie din altele, multe și variate, vor constitui cu certitudine o parte importantă a iedilor pe baza cărora Biserica Catolică a dispus excomunicarea lui¹⁵. Asupra acestui aspect nu ne vom opri însă, datorită limitelor temporale și spațiale ale acestui demers și datorită dezideratului de a fi brevilocvenți în expunere.

Doctrina mistică a lui Maister Eckhart, asupra căreia ne dorim să ne oprim fie și parțial, ea fost exprimată cu precădere în cadrul pasajelor de natură

și *desăvârși*, vol. 3, traducere Dumitru Stăniloae, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 2009; ***, *Filocalia sau culegere din Sfinții Părinți care arată cum se poate omul curăți, lumina și desăvârși*, vol. 4, traducere Dumitru Stăniloae, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 2010, care au generat un adevărat curent de-a lungul veacurilor; pentru o prezentare a acestuia, a se vedea: Teofan Mada, *Paternitatea dubovnicească la Sfinții Părinți*, Editura Vremi, Crasna, 2011), cât și mărturii din experiența mistică scrise cu scopul de a fi spre pildă și altora (ex. Sfântul Ioan Scărarul, *Scara Raiului*, trad. Nicolae Corneanu, Ediția a V-a, col. *Cum Patribus*, Editura Învierea, Timișoara, 2004).

¹² Cf. Liviu Pecteu, „Noțiunea de Theosis (îndumnezeire după Sfântul Grigore al Nyssei)”, în rev. *Orthodoxia*, Seria a II-a, Anul III, nr. III, Iulie-Septembrie, București, 2011, p. 27.

¹³ Ioan Gh. Savin, *op. cit.*, p. 105.

¹⁴ Jeanne Ancelet-Hustache, „Meister Eckhart viața și vremea sa”, traducere Monica Jităreanu, în vol. *Meister Eckhart și mistica renană*, Editura Univers Enciclopedic, București, 1997, p. 27.

¹⁵ Ioan Gh. Savin, *op. cit.*, p. 111.

„Elements of German mysticism reflected in the homiletic writings of Maieser Echart”, *Astra Salvensis*, 2, p. 85-89

omiletică. Acestea subsumează elemente de doctrină, mariologie¹⁶, hristologie și multe alte elemente de teologie aplicată.

O mare însemnătate va avea în opera lui căutarea definirii și arprofundării Tainei Dumnezeirii. În acest proces complex, autorul se va angaja cu toată ființa lui, folosin dînsă un instrumentar de exploarare tributar raționalismului, fapt ce îl va face să cadă într-o eroare deosebit de gravă din punct de vedere teologic, confundând asemănarea personală intratrinitară cu consubstanțiabilitatea¹⁷ și nesizând faptul că aceasta ține de predicătele Sfintei Treimi, care nu se comunică¹⁸.

Analizând acest aspect al filosofiei și doctrinei sale, un teolog contemporan arătat, cu privire la Meister Eckhart următoarele:

Acestea sunt de altfel concluzii ciudate și stranii la care ajunge misticul german, care proclamând consubstanțiabilitatea omului cu Dumnezeu, a desființat nu numai existența păcatului din om, dar și posibilitatea de desvârșire, ca și cea de mântuire a omului. Inclusiv, deci, și opera Mântuitorului pentru salvarea omenirii în genere. De altfel, toată opera de salvare a Mântuitorului ca și persoana Lui istorică, joacă un rol cu totul secundar și numai prefigurativ și retoric în toată concepția eckhartiană¹⁹.

Observăm așadar că, interpretarea acrivistă a doctrinei catolice a satisfacției substitutive a ajuns să dețină în palmaresul argumentativ și logic elemente ce țineau atât de dochetism²⁰ și marginalizau existența istorică a Mântuitorului și veracitatea soteriologiei Sale, cât și elemente ce vor fi reluate ulterior, în cel de-al șasesprezecelea secol al erei noastre de într-o altă îmbrăcămintă logico-retorică de către Martin Luther și Jean Calvin, în formularea și susținerea doctrinei predestinaționiste.

Dincolo de aceste aspecte, exagerările lui Eckhart și erorile lui cu privire la mistică și doctrină pot fi puse cu certitudine și pe seama artificiilor

¹⁶ Meister Eckhart, *Cetățuia din suflet, predici germane*, traducere Sebastian Maxim., Editura Polirom, Iași, 2003, pp. 26-33.

¹⁷ Ioan Gh. Savin, *op. cit.*, p. 134. *Dacă omul ar fi cu adevărat umil, fie că Dumnezeu ar trebui să-și piardă întreaga-i dumnezeire ieșind cu totul în afară, fie că ar trebui să se răspândească și să se reverse în întregime în aceasta. Chibzuind ieri seară, mi-a venit o idee: înălțimea dumnezeirii ține de umilința mea. Când mă înjosec, Dumnezeu este înălțat „Ierusalimul va străluci” spun Scriptura și profeții. Ieri însă, mă gândeam că Dumnezeu trebuie să fi coborât din înălțime, nu cu totul, ci în chip lăuntric, ceea ce vrea să spună că este un Dumnezeu coborât. Mi-pau plăcut atât de mult aceste lucruri, încât le-am notat în cartea mea. Este vorba așadar de un Dumnezeu coborât, nu cu totul, ci în chip lăuntric, ca noi să fim înălțați. Ceea ce era deasupra a devenit interior. Trebuie să devii lăuntric prin tine însuși și în tine însuși pentru ca El să fie întru tine. Nu că ar trebui să luăm ceva situat deasupra noastră. Nu! Trebuie să luăm din noi, să luăm din noi înșine, în noi înșine.* Meister Eckhart, *op. cit.*, p. 106.

¹⁸ Cf. Dumitru Stăniloae, *Teologia Dogmatică Ortodoxă*, vol. 1, Ediția a III-a, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 2003, pp. 150-293.

¹⁹ Ioan Gh. Savin, *op. cit.*, p. 134.

²⁰ Dumitru Stăniloae, *Teologia Dogmatică Ortodoxă*, vol. 2, Ediția a III-a, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 2003, p. 112.

retorice, deosebit de atent elaborate, care însă, tocmai datorită acestui fapt, riscau adesea să fie golite de un substrat epistemologic profund în detrimentul unor valențe estetice.

Deosebit de interesantă este și opinia sa cu privire la suflet, pe care, în predica a 17-a, îl prezintă și încearcă să îl definească astfel:

Maeștrii noștri numesc sufletul „foc” din pricina puterii, a căldurii și a strălucirii care sunt în el. Alți maeștri afirmă că sufletul este o scântee a lumii cerești. Un al treilea grup spune că este o lumină. Un al patrulea grup afirmă că el este spirit. Iar cei din urmă spun că sufletul este un număr. De fapt, nimic în lume nu este atât de descoperit și de limpede ca numărul. De aceea ei voiau să-l numească prin ceva care este descoperit și limpede. Îngerii au număr – putem spune, de fapt, „un înger, doi îngeri”; tot astfel, și lumina are număr. De aceea îl numim prin ceea ce este mai descoperit și mai limpede, dacă tot nu atinge încă adâncul sufletului. Dumnezeu este fără nume. El nu are nume și este de negrăit. Iar sufletul, în străfundul său, este și el de negrăit ca și Dumnezeu²¹.

Observăm așadar complexitatea demersului cu rol explicativ și definitiv privitor la suflet, prin care el încearcă să arate că Dumnezeu devine propriu omului, prezentând o serie de teze și ipoteze privitoare la originea și caracteristicile sufletului, în tre care cele aparțin logicii aristotelice dar și altele extrăgându-și paternitatea ideologică din alte surse, în cadrul cărora el evidențiază un lucru esențial, acela de scântee divină a sufletului.

Analizând opera marelui cărturar german nu putem decât să observăm prodigiozitatea și profunzimea ei. În ceea ce privește însă conformitatea cu doctrina axiologică a cultului căruia autorul era circumscris din punct de vedere confesional, observăm însă unele inadvertențe. Ele se daotreză în mare parte, așa cum am arătat și așa cum afirmă și exegeții operei lui, în primul rând faptului *de a-și fi purtat speculațiile sale numai în lumea ideilor, făcând abstracție de realitatea istorică a lucrurilor²².*

Dacă însă, din punct de vedere doctrinar ele afectează valoarea lor și aduc o pată neagră pe obrazul autorului, din punct de vedere al demersului estetic și ale celui filosofico-epistemologic, valoarea lor rămâne una inestimabilă, nefiind știrbită sau șubrețită de erorile sale dogmatice și constituind un izvor pentru cercetările ulterioare, și acest lucru în principal datorită faptului că *a adus perspective care au zguduit toată cugetarea creștină și cea filosofică a Europei apusene²³.*

²¹ Meister Eckhart, *op. cit.*, p. 122.

²² Ioan Gh. Savin, *op. cit.*, p. 144.

²³ *Ibidem*, p. 145.